

V. VITKAUSKAS

„[P] + [s] + V + s“ TIPO SANGRĄŽINIAI VEIKSMAŽODŽIAI RYTINĖSE ŽEMAIČIŲ ŠNEKTOSE

Kalbotyroje seniai žinoma, kad lietuvių (ir latvių) kalbos sangrąžinių veiksmažodžių sangrąžos dalelytės vieta labai įvairuoja, kad kartais žodis turi net kelias sangrąžos dalelytes. Keliolika metų jau rankojant tokius sangrąžinius veiksmažodžius žemaičių šnektose, rasta nemaža naujų faktų. Jie čia bandomi suklasifikuoti pagal reikšmes, nustatyti kelių dalelyčių būvimo atvejus ar vienos nukėlimą iš žodžio viendurio į galūnę. Norima parodyti svyrapimus, vartojimo subtilumus, tam tikrų formų nykimą ar dažnesnį sakymą.

I. Rytinėse žemaičių šnektose yra susiformavęs tik joms būdingas sangrąžinių veiksmažodžių tipas, kuriuo paprastai reiškiamas apibendrintas veiksmas (Якулене 1968 : 10). Šiaurės žemaičių (dounininkų) šnektos apie Papilę, Akménę, Vegeriūs, Klýkolius, Trýškius, Eigirdžiūs, Raudėnus, Kaunatavą, Ūbiškę, Viesvėnus, Janāpolę ir kt., pietų žemaičiai (dūnininkai) apie Kursėnus, Šaukėnus, Ūžventį, Vidsodį, Várputėnus, Váiguvą, Pävandenę, Varniūs, Karklėnus ir kt., norėdami pabrëžtinai ar apibendrintai apibūdinti kokį dalyką, vartoja „[P]+V+s“ tipo veiksmažodžius. (1) *a tā·p / a tā·p miřsé·s / kuō če kinteti· nerū·kuš* (Krš, Rūdėnų k.); (2) *kā·p važoujé·s / pri.mietūos tūo šēina* (Rdn); (3) *kad á.udâ·s lē.nc / tuo ke i·taisa nerei·k* (Užv, Šuniukių k.); (4) *kū·n ženūos / ženūos / pasā·kūos* (Pvn, Šlāpgirės k.); (5) *jaunē·sné bōvūos / ženūojūos* (Viekšnaliai, Žaduvėnų k.); (6) *dabā· bapēges / / vēskō·n gálē·s ženūotę* (Žr); (7) *kuođiel tā·p siedá·s be dá·rba / uo dařbū· galí·bes* (Krš); (8) *kí·k nutei·sé·s / tí·k gá·usé·s* (Krš); (9) *užiedá·s kuō i·rá·ugiejé·s* (Krš); (10) *kuoł pripràsé·s pri naū.je kā·tīla „naujos šeimininkés valgiu“ / trí·sé·s* (Krš); (11) *tòrē·s dábā·r p̄·na* (Pvn); (12) *dé.rbuos dé.rbuos par vē.sa ɔmžē·li e prisidé·rbuos* (Varn); (13) *rāstu·s kúoks pamā·nuoms nūmūks / piřktu·s* (Krš); (14) *ka tòrietomé·s / / šlōutomé·s lāukūo tūokēi šlāmā·* (Rdn, Gîrininkų k.); (15) *negrúobâ·s dárba· tā·p lē·ngvē· / nemaní·k* (Trš); (16) *je toriesé·s / dousé·s* (Pp) ir t. t.

Daugybė tokiai pavyzdžių, girdimų rytu žemaičių šnektose, nesenas jų paminėjimas kalbotyroje (Якулене 1968 : 10; LKT 95, 97 ir kt.), verčia atidžiau pažiūrėti į tokiai sangrąžinių veiksmažodžių vartoseną, darybą ir reikšmę.

Gana aiški šių sangrąžinių veiksmažodžių beasmens vartosenai (plg. LKG II 211–212). Beasmensiškai vartojamas tik trečasis asmuo (visų laikų ir nuosakų). Be to, šie veiksmažodžiai turi apibendrinamają reikšmę. Pavyzdžiui, pirmojo sakinio veiksmažodžio trečiojo asmens forma *miřsé·s¹* čia reiškia mirties neišvengiamumą ir geriausiai atitinka antrojo asmens formą aukštaičių pasakyme (*ar taip, ar taip*) *miřsi*. Čia jausti lyg ir apibendrintas veikėjas, pvz., (2) *važoujé·s... – pri.mietūos / / važiuoji... – primētai*, (3) *á.udâ·s lē.nc || áudi linq*; (4) *ženūos... – pasā-*

¹ Apie sangrąžinių veiksmažodžių galūnes šiose šnektose žr. Z. Zinkevičius 1966: 335–344, 361–362; apie tariamosios nuosakos 3 asm. žr. Vitkauskas 1976a: 6; apie nukeltinio kirčio atsira-dimą sangrąžinių veiksmažodžių galūnėse žr. V. Vitkauskas 1960: 67–68; V. Grinaveckis 1972: 69, 72–73.

*kūos || žinaī... – pasakaī; (5) bōvūos – ženúojūos || buvaī – žinōjaī; (6) gālē's || galī; (14) torietomē's – ... šlōutomē's || turētumei – šlōtumēi ir t. t. Tarmių atstovai aukštaičiai, norėdami parodyti nuo veikėjo atitrauktą veiksmą, čia dar iterpinėja koki kreipini (retorini), paprastai žodži žmogus : *Vargsti vargsti žmogus, ir galo nér* (LKG III 743 – Ds); *dierbi dierbi žmō.gus ir niēku neusidierbi* (Jd, Mišiūnų k.), plg. žemaitiškai „atitikmeni“ *dē.rbā's dē.rbā's ir osedē.rbā's šeš̄.šeš̄ lēntas* (Trš).*

Savo reikšme tokie sangrąžiniai veiksmažodžiai lyg turi tam tikrų bendrumų su atitinkamais sudurtinių neveikiamosios rūšies laikų formomis (plg., *áudā's lēnc – áudžiamas linas*). Tačiau žemaitiškosioms formoms būdingesnis apibendrinimas, tvirtas konstatavimas, atitrauktas kiek nuo veikėjo. To reikšmės atspalvio nesuvokimas kai kada tyrinėtojus (ir šio straipsnio autorį) yra vertęs manyti čia esant pasyvą (P. Jonikas 1939 : 66; LKT 1970 : 95), panašū i rusų kalbos pasyvą, reiškiamą sangrąžinėmis veiksmažodžių formomis. Rusų k. sangrąžiniai veiksmažodžiai savo reikšme artimesni lietuvių kalbos savaiminės reikšmės sangrąžiniams veiksmažodžiams, kurie vartojami turbūt visame lietuvių kalbos plote, plg., šių šnekų sakinius: *dviljñ.kes*, „patalų apmautai“ *syñ.ke*; *plá.uná's* (Krš), *skèná's ôugas so žéivé* (Rdn), *i. tūn pl̄ta gér̄. pēlis galó.ndâ's* (Kaunatavà) ir t. t. Veiksmo apibendrinimo nebuvimas paprastai skiria juos nuo anksčiau nagrinėtų. Galima tik manyti, kad savaiminės reikšmės sangrąžiniai veiksmažodžiai net bus buvęs pagrindas imti vartoti ir sudaryti apibendrinamosios reikšmės sangrąžinius.

Šioms šnektoms iš principo vartojant bendrinei kalbai būdingos darybos „P + s + V“ sangrąžinius veiksmažodžius², apibendrinamosios reikšmės sangrąžinės formos dalelytė -s būtinai turi žodžio gale.

a) Nesangrąžiniai veiksmažodžiai, pavartoti apibendrinamaja reikšme, gauna vieną sangrąžos dalelytę gale (modelis P + V + s)

(1) *paijés'e's / pasiedies'e's ir nuvá̄.sé's* (Krš); (2) *pasiedâ's i prē'n tas dûsulî's* (Varn); (3) *îšē.sé's par lí·tu / sušlapse's* (Krš); (4) *sé'nc dâ'kc „persenélis“ / jöu pavǟrkstâ's* (Ub); (5) *pavǟrkstâ's er aciesiedâ's* (Pp); (6) *pâl̄-ngvô râ'kta pasokę-niejê's / pasokę-niejê's er adârûos* (Trš); (7) *vai.stu pařvežies / pageriejuos* (Krš); (8) *prisies'e's pû.pu / ešvé.rsé.s kûošes* (Kaunatavà); (9) *e pâ'tis pavá'lḡes / e rublē-li pâ'jiemës* (Eig); (10) *jaunî.stuo prišyñ.tâ's / tuð pruðta niér* (Krš); (11) *jû'ka prî-kretâ's puo svjeta* (Pvn); (12) *rê'nkô'nî ta sojiedâ's kûokę ôuga / ta sojiedâ's* (Rdn); (13) *par ê.lga čiesa ožmë'rštâ's* (Pp); (14) *nëišt leižû.vis / e paklárusâ's nèreikë.nî* (Rdn); (15) *kâ'.p pasé'ntâ's / nebë'tmenâ's* (Vidsodis); (16) *par tîk lâ'ika pamë'ršuos* (Žr); (17) *suvi'ñuós'e's / uždies'e's un viřsaus diežlkis ir užrišés* (Krš); (18) *kâ'.p užmijñ.gâ's i perkû'nijes nejuñ.tâ's* (Krš, Dirvónenai); (19) *ka padarî'tomê's tâ'p / bû'to dëdlé gér̄* (Všv); (20) *jê' ožli'nûotû's / vësë šûoktû' eš džäuksma* (Viekšnalių, Žaduvénų k.) ir t. t.

Tokių formų pavieniui yra užrašyta ir toliau į vakarus nuo šio ploto, jų žinoma, net iš senesnių raštų. Pvz.: *daugiesus daug kân ir nudirbas* (M. Valanč ŽW 103); *uo dëjivë kék tû'n më'tu pâ'rle'dûos* (Jdr); *pavǟrkstâ's sê'nc grë:tâ'* (Jdr); *nušâ'vûos kûoki pâ'uksti / tî'k tûos* [medžiojimo] *gerûovës bô.va* (Šv); *par tris vâ'karus e padê.rpsës Ms; je dëdëlë' nuorës / atë'sës Ms; pâdârûos kâ'.p / e nêgerâ' Vvr*; plg. dar M. Untulio Šâtëse 1943 m. užrašytą sakini: *Mûsa darbâ kojoms nuspardomi, nepavargstas; be to, LKŽ IV 158 yra Šâčių šnektos kitas sakinas: Išginus bandâ iš visos (= visą dieną), praaalkstas.* Minêtose vakarinėse žemaičių šnektose ir šnektelelėse tokie sangrąžiniai veiksmažodžiai yra labai reti, plg. jau minêtus Pâgramančio šnektos kelis pavyzdžius ir 1965 m. prie Giřdiškës (Šilälës r.) girdëtą pasakymą: *pasé'ntas / kas iš tuð škrâ'bala bië* (Pôžerës k.). Tas reiškinio išsimetymas be izoglosos gal rodo ir didesnį buvusį jo arealą, bet dėl įvairių priežasčių tokiai sangrąžinių veiksmažodžių vartosena pietų ir šiaurės žemaičių vakarinėse šnektose yra išblésusi.

² Išskyrus darinius su dalelytëmis *te-*, *be-*, *ne-*, kur dalelytë *s(i)* paprastai tariama gale, žr. Z. Zinkevičius 1966 : 334.

b) Veiksmažodis gauna dvi dalelytes (modelis „P+s+V+s“), kai apibendrinančioji reikšmė suteikiama iš kilmės sangrąžiniams veiksmažodžiui. Pvz.: (1) *susiveřsé·s* [spragilgalvē] i nebipakūlsé·s (Krš); (2) *prasistūmsé·s* ū·ma še·p tā·p sū·tu·m pāletukū (Krš); (3) r̄·tmeti kad acēkelā·s / tā·p viesē / grāžē / tā·p kvēp (Eig); (4) *pasē.dedā·s* kā·rtā·s er osēmē·rštā·s (Trš); (5) so žmuonī·ms pasešnekietę soseti·n-kā·s (Kaunatavā); (6) kuōkē če svelkatā / pasiaval.kuojē·s tuo trūoba / i gērā· (Krš; LKŽ III 67); (7) *valvuori·nū·sū nu gaī·lū apsigerā·s* (Krš); (8) vī·ns kīta pasiilā·ukā·s i nesusūpi·kstā·s (Šauk); (9) bū·tu dīdele· gērā· / ka susijamal.tu·s (Krš) ir t. t.

Šiuose pavyzdžiuose yra aiškiai jaučiamas apibendrinimas, atsitraukimas nuo veikėjo, formų atitikimas aukštaitiškajai konstrukcijai su veiksmažodžių vienaskaiatos antruoju asmeniu. Plg.: (1) *susiveřsé·s...* – nebipakūlsé·s || susiveřši – nebepakūlsi; (2) *prasistūmsé·s* || *prasistūmsi* [žmogus]; (3) r̄·tmeti acēkelā·s || r̄·tmeti atslēli ir t. t., ir t. t. Pasakymai čia turi aiškią beasmenę reikšmę.

Šitokių vartojimo atvejų pasitaiko ir i vakarų nuo nagrinėjamujų šnektų. Pvz.: kā·rc pasēšlū·rēnijes / kā·p ká·ulā nágē·l (Šv); sosē.sokas er esenešūojes (Jdr) ir kt. Kartais jų išgirstama ir gretimose vakarų aukštaičių šnektose³: tám kārtui prasistumes / ir gērai (Sk); us piningus tai nusiperkas (Žg).

II. Tačiau rytinės žemaičių šnektos vartoja daug sangrąžinių „P+s+V+s“ darybos tipo veiksmažodžių, neturinčių apibendrinamosios reikšmės.

a) Didelė sangrąžinių veiksmažodžių grupė dvi sangrąžos dalelytes turi tada, kai norima ypač pabrėžti kokį atliktą veiksmą, pvz.: iši·jiem̄ies óns ton plū.nksna / / žūr / žūr (Varn); šēimē·t óns sosēmeties dē.rptę (Pp); nu·sēvedies i· sklē·pa bū.lbu pērkte (Vidsodis); pasēriem̄ies on rō·nku e nasosēdaužies (Pvn); nu· brūolū aciski·ries ir išištā·ties (Várputėnai); kas sáva išižadā·s / tas ne žmuōgus (Krš) ir kt. Šiai atvejais sangrąžinės formos jau nebeturia beasmenės reikšmės. Todėl dvi sangrąžos dalelytes gali turėti ir kitų asmenų formos bei bendratis, pvz.: vākarā·s susi·mēsmuos pušinéti / pajū·kūtī / negé·rsma lū·b (Šauk); puñ.čekuns vīlnu prasi·verpu·s / uo tā·p kīta niēka (Krš); ar įestę pac esévē·rdi·s / a valgi·kluo mī·nti (Rdn); nūoru úgu prasi·virty·s (Krš); a velnū· nūori / ka usikabinieji·s vīsa lai·ka (Krš). Plg. dar žemaičių vakarinijų šnektų sakini: sosēmá·lsi·s / esévē·rsi·s (Vn) ir kt. Šitas reiškinys jau nesniųjų (35–50 metų) šnektų atstovų kalboje yra net dažnesnis, negu senesniųjų ar seniausiuju. Štai du charakteringi pokalbiai: a) a tas būva viēlē·k usi·vīl.kīs (75 metų moteris) || jé·m ir usi·velkā·s / uo tā·p ànuō „berno“ nenūoru (25 m. mergina) (Várputėnai); b) šnekinénejemos / ka daū.k su mā·šinums usi·muš (70 m. moteris) || usi·muš·s daū.g / uo ar bīje / lēk su vīje·s (35 m. moteris, duktė) (Krš). Dažnesnis vartojimas šiuo metu galbūt rodo kalbamajo reiškinio plitimą. Šiaip ar taip, čia sangrąžos dalelytė tik šiek tiek paryškina, pabrėžia veiksmą.

b) Gana dažnai dvi sangrąžos dalelytės turi savaiminės reikšmės sangrąžiniai veiksmažodžiai. Pvz.: esētarā·s kas / nūors pāsōsk (Rdn); tī̄pi·tā·ukus / prisirū·kies truōbā (Dirvónėnai); šēimē·t tā·p gē·rs pāsā·rs sosēvežies (Vgr); on dojē·nēs vē·rd / ne pū·c esepāišūos / ne pāc nu·sepāišūos (Pvn); gālō aprūodi·tē / kas pasēdā·ries (Vidsodis); osē·nešies jūomā·rkis „labai supyko visi jomarkininkai“ / vēsē paš·ta dōutę (Ub); osē·plakies žē·mę / blūoks lī·tōs (Vidsodis) ir kt. Šiuo atveju nejaučiamai net ypatingo kokio pabrėžimo. Čia sangrąžos dalelytė turbūt formaliai pride-dama pagal modelį „P+s+V+s“, kuris turėjo motyvuotą prasmę apibendrinamosios reikšmės aprašytiems veiksmažodžiams, o čia sunkiai galima ižiūrėti kokią skiriamą funkciją. Jaunesnieji tarmės atstovai dvi sangrąžos dalelytes čia irgi vartoja dažniai negu vyresnieji. Tai gali rodyti vėlesnį reiškinio plitimą ar net susidarymą pagal tam tikrą pavyzdį. Apskritai vykdamas koks kalbinis reiškinys ar net vienetas kartais stengiasi skverbtis į kitus ar panašius kalbos dalykus. Menkėdamos, artėdamos prie vakarų aukštaičių šnektų, netekdamos kai kurių savo specifiškų ypatybų, rytinės žemaičių šnektos kartais ima plėsti savo vieną reiškinį ir be motyvuotos reikšmės, tuo lyg aktyvindamos savo gyvybingumą, plg. analogišką nykstančio to-

³ A. Jonaitytės informacija.

se pat šnektose daiktavardžių i kamieno veržimasi į ē kamieną (Vitkauskas 1976 b : 80–2)⁴, ten pat naujai ir plačiai imtā vartoti priesagą -ikē mergaičių pavardėms sudaryti⁵. Tikriausiai visos dabartinės mūsų šnektose turi tokijų reiškinį, juos tyrinęti yra labai svarbus reikalas, todėl čia kiek detaliau aptartas plintantis ir iš pažiūros nemotyvuotas ar menkai motyvuotas dviejų sangrąžos dalelyčių atsiradimas savaimingosios reikšmės sangrąžiniuose veiksmažodžiuose.

Čia aprašytas reiškinys yra susiję apskritai su sangrąžos dalelytės vietas įvairavimui baltų kalbose⁶. Daliai baltų kalbų dialektų pradėjus daryti sangrąžinius priešdėletus veiksmažodžius pagal modelį „P+V+s“ (latvių vidurinės šnektose ir dabartinė bendrinė kalba, seniau Lietuvos vidurio šnektose, kaip rodo M. Daukšos raštai, o gal ir žemaičiai), susidarė sąlygos šnekoms įvairiai interpretuoti ir naujai panaudoti turimą (ar igytą) darybos polinkį. Todėl taip ir ēmė įvairuoti sangrąžinių veiksmažodžių sandara ir susidarė sąlygos diferencijuoti reikšmes⁷. Vakarinės žemaičių šnektose čia pasidarė tranzityvinius veiksmažodžius (plg. skirtumą tarp *pasemė-stę* „prapulti, dingti“ ir *pamėstēis* [piñt.ngus] (Krtn), *pasenē-rtę i· vō.nđeni* ir *panē-rtēis vā-ka i· ū.pę* (Krt) ir t. t.). Sangrąžinių veiksmažodžių modelis „P+V+s“ (kaip ir nepriešdėlinių „V+s“) Žemaičių rytuose buvo savaimingai pritaikytas specišliai veiksmažodžių reikšmei – apibendrinimui, nors ir čia kartais pasitaiko vakarinėms šnektose būdingų apibendrinimo reikšmės neturinčių „P+V+s“ modelio formų: *pamē-skis vā-ka on ē-žes ē prū-nī-k* (Pvn), *tēvi ēsmēsē-s ēz dā-rba qš ti.ngiejema* (Všv), ir ypač dažna forma *pašū.skis* (Pvn, Varn, Všv, Lk, Ub, Kaunatavà), *pašūskis* (Krš), kuria pasakoma išvada arba susikeikiama: *pašū.skis / liek ūdega ožvē-rtęs* (Janāpolė – Viržuvénai), *pašūské-s / rī-šké-s / tāva vālē* (Krš) ir kt. Minetėjei „P+V+s“ ir „P+s+V+s“ modeliai buvo dar pritaikyti pabrėžti atliktam veiksmui ir, matyt, vėliau savaiminį veiksmą nusakantiems veiksmažodžiams sudarinėti. Baltų kalbų tarmių polinkis turėti vieną ir tą patį priešdėlinių ir nepriešdėlinių sangrąžinių veiksmažodžių modelį (I. Kazlauskas 1966 : 145), kaip rodo čia pateikti faktai, šnektą yra panaudojamas skirti žodžių reikšmėms. Dabar, veikiant įvairiomis analogijomis ar net socialiniams faktoriams, tarminis priešdėlinių sangrąžinių veiksmažodžių modelis plinta net be kokios nors aiškesnės motyvacijos.

LITERATŪRA

- Aleksandravičius J. Ketingos tarmės veiksmažodis. – „Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto Mokslo darbai“, 1959, t. VIII.
Endzelins J. Latviešu valodas gramatika. Rīgā, 1951.
Grinaveckis V. Žemaičių tarmių istorija. V., 1972.
Jonikas P. Pagramančio tarmė. K., 1939.
Kardelytė J. Gervēcių tarmė. V., 1975.
Rudzīte M. Latviešu dialektologija. Rīgā, 1964.
Vitkauskas V. Kuršėnų tarmės kirtis ir priegaidė. – „Lietuvių kalbotyros klausimai“, 1960, t. III.
Vitkauskas V. Šiaurės rytu dūnininkų šnektų žodynas. V., 1976 a.
Vitkauskas V. i kamieno veržimasis į ē kamieną. – „Kalbotyra“, 1976 b, t. XXVII(1).
Zinkevičius Z. Lietuvių dialektologija. V., 1966.
Казлаускас Й. О месте возвратной морфемы и ее ударения в литовском языке. – „Baltistica“, 1966, t. I.
Якулене А. История возвратных глаголов в литовском и других балтийских языках (автореферат канд. диссертации). В., 1968.

⁴ Apie latvių šnektą analogišką reiškinį žr. M. Rudzīte 1964: 337–9.

⁵ Bemaž iki 1940 metų šios priesagos dariniai turėjo niekinamą reikšmę, o dabar to nebe- suvokiamą.

⁶ Apie sangrąžinių veiksmažodžių darybos istoriją žr. J. Endzelins 1951: 908–16; Kazlauskas Й. 1966: 143–9.

⁷ Apie sangrąžinių veiksmažodžių darybą tarmėse išsamiau žr. Z. Zinkevičius 1966: 333–4; plg. dar J. Kardelytė 1975: 78–80. Vakarų žemaičių sangrąžiniai veiksmažodžiai nagrinėjami J. Aleksandravičiaus (J. Aleksandravičius 1959: 108–118).

В. ВИТКАУСКАС

ВОЗВРАТНЫЕ ГЛАГОЛЫ ТИПА „[P]+[s]+V+s“ В ВОСТОЧНО-ЖЕМАЙТСКИХ ГОВОРАХ

Резюме

В диалектах балтийских языков у возвратной частицы нет постоянного места.

В восточно-жемайтских говорах имеются модели возвратных глаголов „V+s“ для выражения обобщенного, несколько отдаленного от субъекта действия: *kuôdiēl tā·p siedá·s be dárba* (Куршенай) „почему так хочется сидеть без работы“; *tōrē·s dábā·r pí·na* (Павандяне) „имеется теперь молоко“.

В этом случае возвратная частица приставочных глаголов не переносится в середину (модель „P+V+s“): *jauni stuo prišyūn.tá·s / tuō pruôta niēr* (Куршенай) „в молодости перебесится, ума-то нет“; *prislesé·s pí·pu | ešvē.rsé·s kūošēs* (Каунатава, Тяльшайский р-он) „бывало, насещь бобов, наваришь каши“.

Могут быть и две возвратные частицы (модель „P+s+V+s“), напр.: *pasē.dedá·s kārtá·s er ožmē·rštá·s* (Тришкай) „положит(ся) иногда и забывается“; *ví·nc kīta pasiľá·uká·s ír nesušípi·kstá·s* (Шаукенай) „один другого дождется и не ссоряется“. Безличное значение этих оборотов не вызывает сомнения.

Иногда две возвратные частицы употребляются и для других целей: а) для подчеркивания и более яркого выражения совершенного действия: *pasēriemies ón rō·nku ē nasosēdaužies* (Павандяне) „на руки уперся и не ударился“; в) для выражения произвольного действия: *šēimē·t tā·p gē·rs pásā·rs sposēvežies* (Вягярий) „в этом году такие хорошие корма были свезены“.

В этих случаях количество образований с двумя возвратными частицами возрастает в речи младших представителей говора – это явление даже расширяется. Его истоки следует искать в склонности балтийских диалектов обобщить употребление частицы -si возвратных глаголов в конце слова, т.е. создать один словообразовательный тип для всех возвратных глаголов. В восточно-жемайтских говорах эта тенденция используется для различия значений.

V. VITKAUSKAS

REFLEXIVE VERBS OF THE “[P]+[s]+V+s” TYPE IN EASTERN DIALECTS OF ŽEMAIČIAI

Summary

In the dialects of Baltic languages the place of the reflexive particle often varies.

Eastern dialects of Žemaičiai have formed the “V+s” model to express the action which is generalized and slightly abstract: *kuôdiēl tā·p siedá·s be dárba* (Kuršenai) (why does one feel like sitting), *tōrē·s dábā·r pí·na* (Pāvandenē) (there is much milk now). In that case the reflexive particle of verbs with a prefix is not drawn into the middle of the word (the “P+V+s” model): *jauni stuo prišyūn.tá·s / tuō pruôta niēr* (Kuršenai) (one sows one’s wild oats when young, no common sense at all), *prislesé·s pí·pu | ešvē.rsé·s kūošēs* (Kaunatava) (he who sows beans cooks porridge), etc. Here there can be two reflexive particles (the “P+s+V+s” model), e. g.: *pasē.dedá·s kārtá·s er ožmē·rštá·s* (Tryškiai) (one puts something somewhere and forgets), *ví·nc kīta pasiľá·uká·s ír nesušípi·kstá·s* (Šaukénai) (one waits for the other and doesn’t get angry). Here the usage is definitely impersonal.

Sometimes two reflexive particles are used for other purposes: a) to emphasize an accomplished action: *pasēriemies ón rō·nku ē nasosēdaužies* (Pāvandenē) (one leans upon one’s hand and doesn’t hurt oneself), *kas sáva išlžadá·s / tas ne žmuogus* (Kuršenai) (he who renounces ones own blood is not a man); b) to express a spontaneous action which goes on by itself: *šēimē·t tā·p gē·rs pásā·rs sposēvežies* (Vegériai) (this year such a good forage was brought together). In these cases the number of combinations with two reflexive particles increases in the speech of representatives of the younger generation – the fact tends to spread.

The roots of this phenomenon lie in the tendency of Baltic dialects to generalize the reflexive particle -si in the end, to form one type of building for all reflexive verbs. Eastern dialects of Žemaičiai have used this tendency for specific ends – to distinguish the meanings of words.